

עוד לא אביב

שכר הלימוד הנהוג בבתי הספר של חינוך ולדורף הוא בעיה. בעיה של אלה שלא יכולים לשלם אותו, בעיה של אלה שמתקשים לשלם אותו ולא פחות מכך הוא בעיה של אלה שמשלמים אותו בקלות

נימרוד סמילנסקי פרידמן

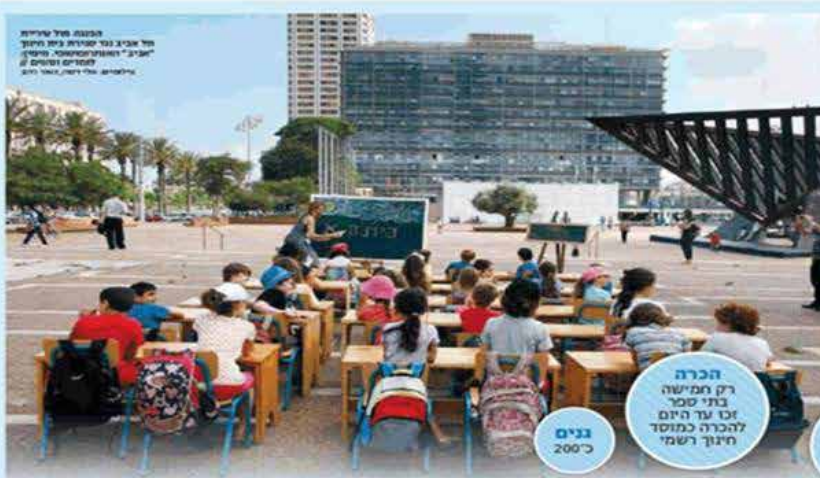
מסתבר שסלע המחלוקת קשור לסוגיית שכר הלימוד; משרד החינוך מבקש להגביל את הגבייה שלו, ונציגי החינוך האלטרנטיבי מבקשים להגדיל את התקצוב של משרד החינוך כדי שיוכלו להוריד את שכר הלימוד באופן משמעותי.

בעוד שכל צד מנסה למשוך לכיוונו, ברור לנו שגביית תשלומי הורים עודפים בדמות שכר לימוד היא הדגל האדום שהחינוך האלטרנטיבי מנופף ביפני משרד החינוך, והחברה הישראלית כולה. מוקד הבעיה נעוץ באבחנה שבין חינוך פרטי לחינוך ציבורי. לאבחנה זו שתי רמות: הרמה הפדגוגית, והרמה הסוציו-כלכלית.

עניין פדגוגי

החינוך הדמוקרטי והחינוך האנתרופוסופי הם שני הזרמים החינוכיים האלטרנטיביים הבולטים בישראל. מבחינה תאורטית, ניתן לומר שהמטרה החינוכית של שני הזרמים היא זהה: לגדל אדם חופשי בעל יכולת בחירה. באופן מעשי, שני הזרמים מנסים להגיע לאותו יעד בדרכים הפוכות: הדמוקרטי מלמד את הילד לבחור מגיל צעיר, ובאנתרופוסופי נותנים לילד לצמוח אל היכולת לבחור מתוך מסגרת

ע ד לא מזמן, אי אפשר היה שלא לחוש שהגיע האביב של החינוך האלטרנטיבי בישראל. כותרות העיתונים זעקו שמשך החינוך אימץ לחיקו את החינוך הדמוקרטי והאנתרופוסופי, והושמעו הכרזות דרמטיות שזרמי החינוך האלטרנטיביים "יצרפו" לזרם הממלכתי ויזכו לתקצוב של 100%, ובמקביל יזכו לקחת חלק בתהליכים של שינוי משמעותי במערכת החינוך הישראלית; שינוי ערכי, מבני ופדגוגי. "החינוך האלטרנטיבי יעזור לנו לשנות את מערכת החינוך הממלכתית מבפנים", אמר שר החינוך הרב שי פירון, אבל בימים אלה, ההסכמים המתגבשים לאיטם בין משרד החינוך לנציגי החינוך הדמוקרטי (מגעים המקדימים במידה רבה את אלה של החינוך האנתרופוסופי) כבר אינם נראים כמו חיבוק, אלא יותר כמו לחיצת יד פושרת. כמו שני בני זוג ששודכו בעל כורחם באופן לא מוצלח, גם במשא ומתן עם הדמוקרטים, שני הצדדים גוררים רגליים בדרך לחופה. בשיחותיי עם כמה מהמשתתפים במשא ומתן מול משרד החינוך, מהצד הדמוקרטי והאנתרופוסופי, אפשר לזהות בדבריהם זהירות מרבית שלא לחשוף את מהלך הדברים, ולא פחות מכך, הנמכת ציפיות לגבי התוצאות האפשריות. כיום כל הצדדים מדברים על הישגים צנועים בהרבה משילוב במערכת החינוך והשפעה עליה.

בית ספר "ולדורף" הראשון
המאה ה-20
בירושלים

החינוך האנתרופוסופי בישראל

בית ספר
בארץ
נוסד בשנות
השמונים

שכר לימוד
1,500 שקל
בחודש למשך
12 חודשים

בתי ספר
סה"כ 22,
כנול 4
תיכונים

הכרה
רק חמישה
בתי ספר
להכרה כמוסד
חינוך רשמי

גנים
2007

בתי הספר האנתרופוסופיים בדרך לחינוך הממלכתי

חניפים רשוד וילך

בית הספר הלימודי "ולדורף" הראשון בירושלים, המהפכה החינוכית הגדולה ביותר בישראל, נוסד בשנת 1980. בית הספר הלימודי "ולדורף" הראשון בירושלים, המהפכה החינוכית הגדולה ביותר בישראל, נוסד בשנת 1980. בית הספר הלימודי "ולדורף" הראשון בירושלים, המהפכה החינוכית הגדולה ביותר בישראל, נוסד בשנת 1980.

החינוך האנתרופוסופי הוא חינוך המבוסס על עקרונות האנתרופוסופיה, שיצרה רודולף שטנר. החינוך האנתרופוסופי הוא חינוך המבוסס על עקרונות האנתרופוסופיה, שיצרה רודולף שטנר.

החינוך האנתרופוסופי הוא חינוך המבוסס על עקרונות האנתרופוסופיה, שיצרה רודולף שטנר. החינוך האנתרופוסופי הוא חינוך המבוסס על עקרונות האנתרופוסופיה, שיצרה רודולף שטנר.

החינוך האנתרופוסופי הוא חינוך המבוסס על עקרונות האנתרופוסופיה, שיצרה רודולף שטנר. החינוך האנתרופוסופי הוא חינוך המבוסס על עקרונות האנתרופוסופיה, שיצרה רודולף שטנר.

רעות וילך
משרד החינוך פועל לשילוב החינוך האנתרופוסופי במוסדות החינוך הרשמיים. המטרה היא להעניק לילדים חינוך איכותי ומשקלם את החינוך האנתרופוסופי.

משרד החינוך פועל להכרה רשמית של מוסדות החינוך האנתרופוסופי ולתקצובם. המטרה היא להעניק לילדים חינוך איכותי ומשקלם את החינוך האנתרופוסופי.

עמוד האמצע של מעריב (16.11.2013)

אך האם הדרך היחידה להתמודד עם בעיית שכר הלימוד היא בהכרח בפנייה למערכת החינוך הישראלית שתעניק את הסוטה ותפרוש שמירה כלכלית רחבה דיה?

הוא הנכון; מבחינה חינוכית, הפדגוגיה של החינוך הדמוקרטי, ובפרט הדגש על לימוד "חוייתי", זוכה להצלחה רבה בחינוך הממלכתי. אם יש ביקורת כלפי החינוך הדמוקרטי, וגם זו רפה ביותר, היא קשורה לעובדה שבחינוך הברגרות מוצבות כאפשרות בלבד. את הביקורת הזו בכלל קשה לסווג כחינוכית, היות והיא מגיעה בעיקר מהורים אשר קשה להם לדמיין את האפשרות שילדיהם יסיימו את לימודיהם ללא תעודת בגרות.

ולעומתו, חינוך ולדורף הוא צפרדע שלמשרד החינוך, לפחות עד ימיו של השר פירון, היה קשה הרבה יותר לבלוע. מדוע זה ככה? ההשערות שלנו הן שהחינוך הדמוקרטי הוא "צבר" - צמח בישראל ומייסדו, יעקב הכט, עדיין איתנו ועדיין פועל במישור החינוכי. חינוך ולדורף, לעומתו, הוא ייבוא מחו"ל, ולא סתם מחו"ל, מגרמניה. גם היותו של החינוך הדמוקרטי חינוך חילוני מקל על בליעתו על ידי משרד החינוך, באותו אופן שחינוך ולדורף הוא חינוך בעל נופך דתי מקשה עליו.

ברורה ותומכת. במובן מסויים, החינוך הדמוקרטי שונה מהחינוך הממלכתי באופן הרבה יותר רדיקלי מחינוך ולדורף. החינוך הדמוקרטי הופך את התמונה החינוכית המודרנית, ומפורר את העקרונות אשר עליהם היא מתבססת. עקרון הבחירה של התלמידים מערער על מעמדם המכוון של התכנים. רב-הגילאיות שוברת את תמונת ההתפתחות הטבעית של הילד. כמו כן, המורה בראש ובראשונה תומך ומסייע, ובכך מופחת מעמדו המרכזי בתהליך הלמידה המודרני הקלאסי.

ולעומתו, חינוך ולדורף דומה לחינוך הממלכתי במובנים רבים: תוכנית לימודים ברורה ומובנת, המתבססת על תכנים ומקצועות בעלי מעמד קבוע, התבססות פדגוגית משמעותית על הפסיכולוגיה הקלאסית של התפתחות הילד והעמדת המורה כמוביל וכמרכז המעשה החינוכי. ולמרות זאת, לא רק שהחינוך הדמוקרטי אינו מוקע על בסיס ההבדלים הרדיקליים בינו ובין החינוך הממלכתי, אלא שההפך הגמור

אורין בר שלום: "דיברתי עם הרבה אנשים בעולם, בעיקר באירופה, ושמעתי רעיונות וגישות שונים. יצא לי גם לשמוע על כל מיני נסיונות מעניינים, חלקם מוצלחים יותר וחלקם מוצלחים פחות. אבל היה זה פול מקאי משווייץ שהאיר את עיני למה שנראה לי כדגם נכון ליישום"

אז איך יכול להיות שפרקטיקה חינוכית שמכוונת לשינוי חברתי כללי מציבה בשעריה מחסום בדמות שכר לימוד? איך ייתכן שדרך חינוכית אשר החלה במפעל לייצור סיגריות עם בניהם של פועלים פשוטים מדירה חלק משמעותי מהאוכלוסייה, שלא יכול לממן את עלויותיו של חינוך זה? במובן הזה, הביקורת כלפי חינוך ולדורף היא מוצדקת לחלוטין. לכן חשוב לברר, איך ניתן להתמודד עם המשוכה הזאת שנקראת תשלומי הורים. מצד אחד עולה האמירה הברורה, שכדי לקיים חינוך ולדורף צריך סכומי כסף גדולים משמעותית מאלה שמשרד החינוך מספק. מצד שני, ישנה בעיה מוסרית חברתית, שבמובנים מסוימים היא עוול למהותו של חינוך ולדורף. באופן שבו שכר הלימוד סוגר את שערי המסגרות החינוכיות בפני משפחות רבות.

אך האם הדרך היחידה להתמודד עם בעיית שכר הלימוד היא בהכרח בפנייה למערכת החינוך הישראלית שתעניק את חסותה, ותפרוס שמירה כלכלית רחבה דיה?

אמיר נוטע, יו"ר היוזמה לבחירה בחינוך, משיב בנחרצות "לא". לדבריו, "צריך לצאת מתוך נקודת ההנחה שזה לא משחק סכום אפס. כלומר, אפשר בהכרח להצליח ולמצוא את הדרכים הנכונות להתמודד עם הצורך להוסיף על הסכומים שהמדינה נותנת". במסגרת נייר עמדה שגיבשה התנועה, בעקבות חוזר המנכ"ל משנת 2013, שהגביל את גביית תשלומי ההורים על ידי בית הספר, הוצעו עשר אסטרטגיות להתמודד עם העול הכלכלי של מסגרות החינוך האלטרנטיביות, עול שבסופו של דבר מתגלגל לפתחם של ההורים. בין הרעיונות שהועלו, הגברת האוטונומיה הבית-ספרית בהתנהלות התקציבית, ולצדה הקלות על אפשרויותיו של בית הספר ליצור הכנסות וכן על הסייגים לאיסוף תרומות. אבל במסגרת תפיסת העולם האנתרופוסופית יש מקום מרכזי לרעיונות חברתיים, שמקבלים את ביטויים הבהיר ביותר בתפיסת השילוש החברתי. אם כן, איך אפשר לרתום את הגישה החברתית של האנתרופוסופיה כדי להתמודד עם מורכבות שכר הלימוד?

אחוות הורים

"מאוד קשה לי עם העניין הכלכלי בחינוך ולדורף. מלידתו, חינוך ולדורף שם לעצמו למטרה להיות מודל תרבותי חלופי ושלם יותר, ובהמון מובנים הוא נולד מתוך הרעיון של השילוש החברתי. אבל אנחנו רואים עד כמה האחוה בספרה הכלכלית, שהיא אחד הרעיונות החברתיים החשובים ביותר, לא קיימת בחינוך ולדורף בארץ. במקום זה חינוך ולדורף נדחף מבחוץ לגישות כלכליות מאוד בעייתיות, אשר פוגעות בהווה החינוכית ובפתיחות החברתית, שטוב אם הייתה". אורין בר-שלום, מורה בבית ספר ולדורף "אלומות" באזור שוהם-

מהדיון הזה למדנו כי התוכן הפדגוגי אינו הסיבה שבגללה חינוך ולדורף הוא לעתים סדין אדום בשיח הציבורי הישראלי. אז היכן נעוצה הסיבה?

עניין ציבורי

"הפרטה" - תחת ההאשמה הכבדה הזו, חינוך ולדורף מתויג כאליטיסטי, בדלני ולעשירים בלבד, באופן שמתעלם לחלוטין ממהותו הבסיסית ומהיומרה הראשונית שלו לתיקון החברה. תנועת החינוך שהתחילה כבית ספר לילדי פועלים במפעל הסיגריות "ולדורף אסטוריה", הפכה ברבות השנים לזרם חינוך הדורש מההורים בו לשלם שכר לימוד מוגבר, המגיע לסכומים של 600 עד 1,500 ₪ בחודש בישראל ו-10,000 עד 18,000\$ בשנה בארצות הברית.

בישראל, ההבדלים בין הסכומים נובעים מהשונויות במעמד בית הספר. בית ספר במעמד "מוכר ורשמי" מקבל 100% תקצוב, בית ספר במעמד "מוכר שאינו רשמי" מקבל בסביבות 70% תקצוב, ובית ספר "בתהליכי הכרה", כלומר שאינו מוכר ואינו רשמי, אינו מקבל תקציב כלל. גורם נוסף שמשפיע על גובה שכר הלימוד הוא מערכת היחסים עם הרשות המקומית. כשהיא טובה, היא יכולה להעמיד לרשות בית הספר מבנה ללא שכירות או בשכירות נמוכה. כשהיא לא טובה, בית הספר נאלץ לשכור מבנה בעצמו, הוצאה שיכולה להגיע למאות אלפי שקלים בשנה. פקטור נוסף הוא מספר התלמידים בבית הספר - ככל שהוא גדול יותר, מתחלקת ההוצאה בין יותר משפחות, וגובה שכר הלימוד יורד.

למה להוציא על זה כסף? סוף שבוע

אם לא מתחשק לישון בחוץ ובכל זאת רוצים לצאת לסוף שבוע זול, החלפת בתים היא פתרון מצוין. הרי מי שגרה באילת רוצה לצאת לפעמים לסוף שבוע בצפון, ומי שגרה בצפון רוצה לבלות בתל אביב מדי פעם. וכולנו משאירים אחרינו דירות ריקות לסוף שבוע. לפעמים אפילו מחפשים בייביסיטר לחתול. אם נזמין אחרים להשתמש בדירה שלנו תמורת שימוש בדירה שלהם, כולנו נרוויח סוף שבוע מאוד חסכוני. זו גם דרך נעימה לספק את יצר ההצצה לבתים של אחרים.

מפעל הסיגריות ולדורף

מודיעין, שדבריו מצוטטים בפסקה למעלה, לא הסתפק בנקודת המבט הביקורתית שלו כלפי התגשמותו של חינוך ולדורף בארץ. הוא החל לחפש דגמים כלכליים אשר מחד מצליחים לקיים את חינוך ולדורף בלי להיקשר בעבותות לממסד, ומאידך מצליחים לממש את הרעיונות החברתיים של האנתרופוסופיה, רעיונות שהיו ביסודותיו של בית ספר ולדורף הראשון, שהוקם במפעל סיגריות. "דיברתי עם הרבה אנשים בעולם, בעיקר באירופה, ושמעתי רעיונות וגישות שונים. יצא לי גם לשמוע על כל מיני נסיונות מעניינים, חלקם מוצלחים יותר וחלקם מוצלחים פחות. אבל היה זה פול מקאי, יו"ר החברה האנתרופוסופית העולמית, שהאיר את עיני למה שנראה לי כדגם נכון ליישום".
"בבית הספר של הילדים שלו", ממשיך אורין, כשנכנסת משפחה חדשה, אומרים להם שאחוז מסוים מהמשכורת שלהם מוקדש לאנשים שמטפלים ביקר להם מכול. מקסים, לא? הרעיון מאוד פשוט להבנה

עמיר נוטע, יו"ר היוזמה לבחירה בחינוך: "צריך לצאת מתוך נקודת ההנחה שזה לא משחק סכום אפס. כלומר, אפשר בהכרח להצליח ולמצוא את הדרכים הנכונות להתמודד עם הצורך להוסיף על הסכומים שהמדינה נותנת"

מפגש עמותות וועדים של חינוך ולדורף בישראל

שנה עברה מאז המפגש הראשון של נציגי העמותות והועדים של חינוך ולדורף בישראל. הפגישה, אותה יזם גלעד אלון מראשוני ההורים של חינוך ולדורף בטבעון, כללה נציגים נוספים מטבעון וכן מבית ספר "זומר" בפתח תקווה ובית ספר "אורים" מהכפר הירוק. מאז נפגש פורום זה כמעט כל חודש מתוך רצון לשלב כוחות של עשייה ויצירה מטעם הורי ולדורף במטרה לקדם את הפעילות של חינוך ולדורף באשר היא.

כיום משתתפים בקבוצה נציגים מרוב המסגרות של חינוך ולדורף בישראל. על סדר יומו: יצירת שיח משמעותי מול הפורום הפדגוגי של המורים והגננות, תמיכה ביוזמות חדשות בתהליכי גיבוש, הפריה הדדית בכל הקשור לעבודה מול הרשויות המקומיות ויצירת שיח משמעותי עם הצוות שנמצא כיום בתהליכים מול משרד החינוך.

גוף זה עושה את צעדיו הראשונים ועל כן, בניסיון להבין את מהותו ואופן פעילותו, הוא מבקש להתבסס על נציגות של כלל היוזמות בארץ, גדולות קטנות. אנחנו קוראים להורים מיוזמות וותיקות וכאלה שעושות את צעדיהן הראשונים לקחת חלק ביצירה של מפגש ארצי שיאפשר התמודדות עם האתגרים שניצבים בפני חינוך ולדורף בישראל.

לפרטים: גלעד אלון 050-5356270, Giladallon1@gmail.com

אדם עולם, שהיה הכנס האנתרופוסופי הגדול ביותר בישראל אי-פעם, בנוכחות 400 משתתפים מכל הארץ."

כעת נשאר לקוות ואף לפעול לידי כך, שהתגבשות אותה תודעה ארצית תוביל לדרכי מחשבה חדשות ויצירתיות על נושאים מרכזיים כמו שכר הלימוד, דרכי חשיבה שיביאו לכדי ביטוי גם את הרעיונות החברתיים של האנתרופוסופיה - כדי שנתפתח ולא רק נתנפח.

אבל לא קל ליישום: בית הספר מחליט על אחוז מסוים, נאמר 5%, שיוצא מכלל ההכנסות של הבית לטובת תשלום לבית הספר. הכסף הזה משמש כדי לשלם על כל המרכיבים כולם, כלומר משכורות, טיולים, ביטוחים וכדומה. כמובן שיש כאן משתנים נוספים שמשפיעים על האחוז הזה, כגון מספר הילדים בבית הספר, אבל איזו דרך נכונה לבטא ולהגשים את האידיאל בתחום הכלכלי החשוב כל כך של האחוה והסולידריות! המשפחות שמרוויחות יותר משלימות את חלקן של המשפחות שמרוויחות פחות, ועדיין כולם מקבלים את החינוך הראוי. בלי פריבילגיות, בשקיפות ובהסכמה. היישום של הרעיון הזה הוא לא חד-פעמי. הוא כבר מסורת במספר בתי ספר באירופה."

אבל לאורין אין אשליות לגבי הסיכויים להגשים את המודל הזה בישראל החל ממחר: "יש כאן תפיסה שיהיה קשה מאוד לקבל אותה בחברה המערבית של ימינו. רק לחשוב על כך שאנשים יידרשו להצהיר בקול ברור מהי המשכורת שלהם, ועוד לקבל את זה שהם מקבלים בדיוק כמו מי שלצדם, ששילם פחות. אפשרי שבית ספר אחד ייקח את זה כפיילוט, אך נכון יותר בעיני להתחיל מהלך שיש בו חשיבה מעמיקה, כלל ארצית, עם מבט לעתיד, ומערכת שיתופי פעולה ואיזונים הדדיים בין בתי הספר, וזה כבר", אומר אורין, "סיפור אחר לגמרי".

פתיחת המעגל

האומנם סיפור אחר? אין זו יד המקרה שבמקביל לעיסוק בשכר הלימוד במשא ומתן מול משרד החינוך, ניתן לזהות התפתחות של מודעות בהיקפים רחבים בהקשרים שונים של הפעילות האנתרופוסופית בישראל. לא בכדי כותב נועם שרון באיגרת 79, שסיכמה את שנת 2013, על התגבשותה של תודעה ארצית: "היוזמה של משרד החינוך חייבה והעצימה תנועה מרכזית בתוך קהילת החינוך האנתרופוסופי בישראל, והיא התעוררות של תודעה ארצית. בפברואר דיווחנו על התארגנותו של הפורום הארצי לחינוך ולדורף כישות משפטית - חברה לתועלת הציבור. במרץ התקיים המפגש הראשון של פורום ההורים בחינוך ולדורף, ובספטמבר, לראשונה מזה שנים ארוכות, נערך כנס גננות ארצי ביוזמת מעגל הגנים. התודעה הארצית השנה הגיעה לנקודת שיא בכנס